

Н. Дорошко, д-р истор. наук, проф.,
 И. Волошенко, канд. полит. наук
 Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ОТНОСИТЕЛЬНО ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ

Проанализирована политика Европейского Союза на постсоветском пространстве Центральной Азии; внимание сосредоточено на выработке стратегии ЕС, основных направлениях сотрудничества, практических мероприятиях по реализации стратегических намерений ЕС в регионе Центральной Азии. Авторы убеждены в том, что основными стратегическими задачами ЕС в регионе являются: налаживание сотрудничества в энергетической сфере, развитие сети транспортных коммуникаций, содействие в борьбе с распространением наркотиков из Центральной Азии в Европу, решение проблемы миграции. Определены основные этапы выработки стратегии ЕС в регионе, показаны практические аспекты ее реализации, выявлены перспективы углубления сотрудничества ЕС с постсоветскими государствами Центральной Азии.

Ключевые слова: стратегия, политика, Европейский Союз, Центральная Азия, постсоветские государства, энергетическая безопасность, транспортно-коммуникационные проекты, наркотрафик, миграция.

УДК 327.37(470+477)

О. Кондратенко, д-р політ. наук, доц.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Проаналізовано гео економічну сутність російської політики щодо України, яка призвела до кризи світового порядку загалом. Доведено, що метою російських євразійських інтеграційних проектів, зокрема таких як Євразійський економічний союз (ЕАЕС), є розширення свого гео економічного впливу на пострадянському просторі, передусім в Україні. Одним із головних завдань Російської Федерації є стримування зближення України з Європейським Союзом (ЄС) та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), у тому числі через її інтеграцію до євразійських структур. Однак російська агресія проти України звала нанівець будь-які перспективи інтеграції України до євразійських структур. Установлено, що через дестабілізацію України Російська Федерація прагне створити "сіру зону" нестабільності та своєрідний геополітичний і гео економічний буфер на кордоні із ЄС та НАТО.

Ключові слова: Російська Федерація, Україна, протистояння, гібридна війна, гео економічна політика.

Постановка проблеми. Україна, як і весь пострадянський простір загалом, є для Росії найважливішим об'єктом неімперської політики, спрямованої на відродження її великодержавності. Саме цим урешті пояснюється фактичне невизнання Російською Федерацією українського суверенітету, а також неприпустимість того, щоб Україна самостійно визначала свою внутрішню та зовнішню політику. У цьому контексті для РФ є абсолютно неприйнятним будь-яке зближення України з євроатлантичними структурами.

У РФ утвердився стереотип, що Українська держава, обравши шлях побудови ліберальної демократії й ринкової економіки, може спричинити подібні трансформації також у інших країнах пострадянського простору, передусім у самій Росії. Виходячи з цього, головним геостратегічним для РФ завданням щодо України є збереження її у "сірій", буферній (лімітрофній) зоні безпекового та економічного простору між РФ та ЄС і НАТО. Одним із основних російських сценаріїв є перетворення України на failed state шляхом використання цілого набору політичних, економічних та культурних інструментів впливу.

Провідні світові експерти стверджують, що без України всі великодержавні проекти Росії втрачають свій геополітичний та гео економічний сенс. Власне підсилення експансіоністського потенціалу РФ за рахунок економічних, демографічних і територіальних ресурсів України покликано задовольнити амбіції щодо розширення просторового впливу на пострадянському та інших регіональних просторах. У даному контексті Російська Федерація апробує весь набір важелів тиску на Україну, починаючи від економічного впливу, що полягає в силовому втягуванні її до євразійських інтеграційних структур, ведення торговельних воєн, закінчуючи неконвенційними методами, які включають геокультурну експансію в південно-східні регіони України, де етнічні росіяни й російськомовні громадяни становлять значний відсоток населення, або ж абсолютну більшість, як це було у випадку з нині анексованим Кримом.

Порівняно новим різновидом російської імперської експансії на теренах України є гібридна війна, у якій конфігурація використання воєнних і невоєнних методів коригується залежно від ситуації, що складається в конкретному просторовому та часовому відрізку. Одним з інструментів забезпечення російської політики на українському напрямі можна вважати експлуатацію стереотипних радянських міфів про історичну виключність Росії, а також окреслення нею особливого геополітичного, гео економічного та геокультурного ареалу, не менш відомого як "русский мир", представлений російською діаспорою та лояльними до Москви іноземцями різних континентів.

Мета статті. Метою публікації є дослідження реалізації гео економічної політики Російської Федерації щодо України в контексті гібридної війни, спрямованої на підірвання суверенітету та незалежності України, а також перетворення її на "сіру зону" безпеки між Росією та євроатлантичними інститутами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході вивчення проблематики питання з'ясовано, що праці сучасних учених-політологів і експертів присвячено цілому спектру політики РФ щодо країн пострадянського простору, зокрема України. Так, американський політолог і державний діяч З. Бжезинський у своїй надзвичайно популярній роботі "Велика шахівниця" активно обстоює позицію небезпеки відновлення євразійської трансконтинентальної імперії (Гартленда) у будь-якому її форматі [1]. Підтверджує такі ідеї геополітичного пильнування майбутнього Євразії у своїй іменитій праці "Дипломатія" і відомий учений та політик Г. Кіссінджер. Більше того, він говорить про неприпустимість для США і Заходу в цілому сценарію зближення Росії з найбільш високотехнологічною економікою Європи – Німеччиною [2].

Загальним питанням інтеграційних процесів на пострадянському просторі та впливу на них політики Росії присвячені праці М. Макфола [3] і канадського вченого українського походження М. Молчанова [4], які розглядають євразійські інтеграційні процеси передусім як

інструмент забезпечення російського впливу на пострадянському просторі. Проблематиці регіоналізму в контексті євразійських інтеграційних процесів та економічної кризи в ЄАЕС, викликаній переважно ревізійністською політикою Росії на пострадянському просторі, присвячена стаття німецького вченого А. Лібмана [5]. Про забезпечення додаткових геостратегічних ресурсів Росії за рахунок учасників ЄАЕС, передусім України, говорить у своїй публікації К. Гілл [6].

Американський експерт А. Коен розглядає інтеграційну динаміку на пострадянському просторі як мету створення антиамериканського полюсу в умовах формування нового світопорядку [7]. У той же час німецький експерт О. Пар говорить про кризу та дезинтеграцію СНД [8]. На превалюючій політичних інтересів Росії над економічними у стратегії розбудови ЄАЕС наголошує французький експерт Б. Віткін [9] і його американські колеги Н. Макфаркуар [10] та А. Барбашин [11]. Про ілюзорність ідеї Росії щодо ЄАЕС як альтернативи Євросоюзу наголошують у своїх статтях американські політологи Р. Піт [12] та Н. Роубіні [13].

Чільне місце військово-політичному впливу Росії на пострадянському просторі відводить у своїй праці британський політолог Дж. Шерр [14]. Американський історик і журналіст М. Калб акцентує увагу на розв'язуванні Росією нової "холодної війни" унаслідок анексії Криму та інспірації бойових дій на південному сході України. Водночас учений вибудовує своєрідний логічний ланцюг причин, які передували та зумовили конфлікт між Україною та Росією [15].

У своїй відомій книзі "Росія і новий світовий безлад" британський дослідник Бобо Ло виділяє анексію Росією Криму як своєрідну точку відліку реалізації стратегії побудови нового світоустрою, базованого на доктрині керованого хаосу. Учений доходить висновку, що, хоча Росія й повернулася у вищу лігу потужних геополітичних гравців, скориставшись передусім кризою єдності колективного Заходу та здобувши над ним певну тактичну перевагу, усе ж у довгостроковій перспективі, на його думку, стратегія, заснована на анексії територій інших держав та проектуванні регіонального хаосу, знає поразки [16].

Агресії РФ у Криму і на українському Донбасі, а також її наслідкам присвячена монографія британського і канадського політолога українського походження Т. Кузьо [17]. Кризи в Україні та участі в її розгортанні Російської Федерації стосується й монографія американського вченого А. Вільсона [18]. Щодо анексії Криму та порушення Росією міжнародного права йдеться у статті турецького вченого О. Єсілота [19].

Отже, незалежна експертна оцінка сучасних політологів дає найбільш чітку картину подій довкола політики РФ щодо формування глобального хаосу через руйнування трансатлантичної спільноти колективного Заходу, агресії Росії на пострадянському просторі та в Україні зокрема.

Виклад основного матеріалу. Росія свого часу вбачала небезпеку в ініційованому ЄС проекті "Європейська політика сусідства" (ЄПС), переважно через те, що він потенційно міг наблизити Україну до інтеграції із ЄС, оскільки в ЄПС фактично було закладено секторальний підхід об'єднання. Саме тому РФ запропонувала свого роду кальку на ЄПС (у вигляді Єдиного економічного простору (ЄЕП)) з тим, щоб не дати Україні вийти з її геополітичного фарватеру. Зрештою у вересні 2003 р. в Астані лідери РФ, Білорусі, Казахстану та України підписали угоду про проект створення ЄЕП, яка була ратифікована в парламентах цих країн у квітні 2004 р. Однак для України максимально допустимим був такий рівень участі, який не суперечив її

курсу до європейських та/або євроатлантичних структур. Тому участь України в ЄЕП мала обмежуватися лише зоною вільною торгівлі в межах чотирьох держав-членів, проти чого тоді, зокрема, не заперечував і ЄС, підкреслюючи, що така участь не завадить приєднанню України до СОТ, тобто режим вільної торгівлі з Україною не мав передбачати зовнішньоторговельної та митної політики щодо третіх країн, а також функціонування всляких наднаціональних органів. Зрештою у 2006 р. РФ, Білорусь та Казахстан прийняли рішення розпочати оформлення ЄЕП без участі України. Таким чином, вона відмовилася брати участь у даному проекті, ураховуючи свої євроінтеграційні інтереси.

Зазначимо, що проект ЄЕП був одним із багатьох інструментів відродження євразійської імперії, передусім за рахунок руйнування економіки, а згодом і суверенітету України. Адже відомо, що для більшості російських керманів, як уже йшлося, Україна є частиною російської нації – "одного народу", а її незалежність – геополітичним непорозумінням. Підтверджує нашу думку й наукова позиція українського дослідника К. Вітмана, який наголосив, що ЄЕП був ще одним інтеграційним інститутом, розрахованим насамперед на втягнення України у євразійський інтеграційний процес, оскільки три названі сусідні держави були вже інтегрованими до Євразійської економічної співдружності (ЄврАзЕС) та Митного Союзу (МС) [20, с. 606]. Примітним стало згорання участі України в роботі СНД у 2018 р. через зупинення дії відповідних договорів, які забезпечували її членство у статутних органах цієї організації.

Тривалий час у російського керівництва існувала стратегія щодо участі в ЄАЕС України. При цьому Україні у 2013 р. навіть було запропоновано надання кредиту в розмірі 15 млрд дол на вигідних умовах і зниження ціни на газ. На думку більшості експертів, ЄАЕС без України як найважливішої для Москви пострадянської держави втрачає свою трансрегіональну сутність, що підживляє його економічну вагу загалом [21].

Революційні події 2014 р. в Україні (більш відомі як "Революція Гідності") змінили владу та вектор зовнішньополітичної орієнтації держави, чим завадили планам РФ інтегрувати Україну до ЄАЕС. Доводимо, що після невдачі дій Російської Федерації із залучення України до євразійських інтеграційних структур через використання керованої прокремлівської влади Москва відмовилася від цього варіанта, означеного нами як сценарій "А", і перейшла до сценарію "Б", відповідно до якого було реалізовано стратегію розпалювання та підтримки сепаратизму в південно-східних областях України з метою подальшого їх відділення та входження на правах новоствореної псевдореспубліки "Новоросія" до Євразійського Союзу. Утім, розуміючи те, що офіційно залучити Україну до свого євразійського дітища Росії не вдасться, вона, зрештою, перейшла до силового втягнення промислово розвинених південно-східних регіонів України. Проте очікування Росії щодо тотальної підтримки російськомовним населенням ідеї відокремлення від прозахідного Києва виявилися значно завищеними, що означало крах сценарію "Б".

Стратегії щодо створення на теренах України так званої "Новоросії" включала питання інфраструктури і транзиту російських енергоресурсів до Євросоюзу. Створення "Новоросії" за рахунок українського суверенітету передбачало підтримку з боку окремих країн ЄС прискорення побудови енергетичної інфраструктури в обхід України як failed state. Більше того, за словами Дж. Манкоффа, Росія реалізацією енергетичних проектів газопроводів "Турецький потік" та "Північний потік-2", а також залізниці в обхід України, яка звільняє від необ-

хідності пересікати її територію російським вантажам, що прямують до Білорусі та країн Балтії, намагається остаточно позбавити статусу України як важливого транзитера енергоресурсів і товарів до ЄС. Адже запуск газопроводів "Турецький потік" та "Північний потік-2" повністю позбавить рентабельності українську ГТС унаслідок припинення транзиту нею газу до Європи [22].

Наразі комерційні та бізнес-інтереси провідних країн ЄС (передусім Німеччини) стосовно імпорту порівняно дешевих енергоресурсів поки домінують над проблематикою енергетичної безпеки колективної Європи. Тому збереження транзиту російського газу територією України після реалізації двох зазначених проєктів, а тим паче після зміни керівництва Німеччини, видається малоімовірним. За такого сценарію Україна втратить статус головного транзитера російського блакитного палива, а збитки внаслідок припинення його транспортування можуть сягати понад 4 млрд дол на рік, що надто позначиться на структурі українського бюджету. Найоптимальнішим механізмом мінімізації таких енергетичних ризиків для України залишається створення європейського газотранспортного консорціуму щодо спільного управління українською ГТС (за участю ЄС, України та РФ), чого й має наразі максимально домагатися Київ до завершення будівництва "Північного потоку-2" та "Турецького потоку". Власне лише колективний підхід ЄС до проблем транзиту російського газу зміцнить енергетичну безпеку як Євросоюзу, так і України передусім завдяки забезпеченню його диверсифікації. Усе ж, завдяки введенню санкцій США проти компаній, що беруть участь у реалізації проєкту "Північний потік-2", удалося призупинити будівництво цього газогону, який спрямований передусім на підрич Росією транзитного статусу України.

Урешті, саме через зміну геополітичного вектора України, а також краху проєкту "Новоросія", РФ перейшла до сценарію "В", розпочавши гібридну війну з метою фракментації України шляхом підтримки сепаратистських самопроголошених та невизнаних проросійських анклавів – так званих Луганської та Донецької народних республік (Л/ДНР) – з тим, щоб остаточно закрити Києву шлях до європейської та євроатлантичної інтеграції.

Вважаємо, що на тлі спроб реалізації Росією євразійських інтеграційних проєктів, спрямованих на реставрацію нової імперії, Україна стала фактично ключовим ініціатором та одним з учасників Організації за демократію та економічний розвиток Грузії, України, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова (ОДЕР-ГУАМ), яка виступала альтернативою євразійських інтеграційних проєктів. Відомо, що саме ОДЕР-ГУАМ покликана сприяти створенню транспортного коридору між Європою та Азією і врегулюванню спровокованих Росією конфліктів.

Однак, зі свого боку, Росія вважала ОДЕР-ГУАМ типовим проєктом США та організацією, яка спрямована виключно проти російської безпеки, інтеграційної політики РФ і на дезінтеграцію пострадянського простору. При всьому імперська політика РФ лише сприяла тому, що пострадянські країни, які вбачали геополітичну та гео економічну загрозу з боку євразійських інтеграцій, змушені були реалізувати власні проєкти без участі РФ. Нашу думку підтверджує і фінський політолог А. Мошес, який ще у 2010 р. спрогнозував, що "...децентралізація та прискорення відцентрових тенденцій у відносинах між Росією та Україною, Білоруссю й Молдовою буде лише наростати" [23, с. 136–137].

Про важливість України для РФ уже в 1990-х рр. говорив американський геостратег З. Бжезінський, визначивши її як новий важливий простір на євразійській шахівниці та геополітичний центр. Він, зокрема, акцен-

тував увагу на тому, що без України та встановлення контролю над виходами до Чорного моря Росія втрачає статус потужної євразійської імперської держави. Без України, як він доводить, неможливою є будь-яка інтеграція в межах слов'янського союзу, чи "слов'янського геополітичного трикутника", у складі Росії, України та Білорусі [1, с. 62, 126–127].

Подібну думку поділяє американська вчена Л. Шевцова, яка підкреслює важливість України для РФ не лише в сенсі задоволення імперських амбіцій, але й у контексті державотворчого процесу: "Україна в розумінні Кремля є системоутвірним фактором для російської державності. Це означає, що для Кремля Росія без України не може бути наддержавою. Втрата України може спровокувати подальший геополітичний розпад російської "галактики", що є опорою нинішньої системи" [24, с. 36].

Усе це є ще одним прямим свідченням виключної важливості збереження російського геополітичного впливу над Україною, яка, по суті, є для Москви ключем забезпечення панування як на пострадянському просторі, так і для спроб повернення у своє геополітичне поле ЦСЄ. Адже саме Україна є тим містком, що може забезпечити доступ до території країн колишнього ОВД.

Тривалий час вагомим інструментом російського впливу на Україну були енергоресурси, що, власне, і визначали стан української енергетичної безпеки. У 2004 р. РФ, за даними українського експерта С. Солодкого, мотивуючи відмовою дотувати українську економіку, підняла ціни на газ для Києва до рівня ринкових, тобто в чотири рази (із 50 до 200 дол за 1 тис. м³), однак головною причиною такого кроку було проголошення західного зовнішньополітичного вектора Україною як пріоритетного [25].

У 2009 р. "Газпром" удруге повністю вимкнув постачання газу до України та його транзит до Європи переважно через неузгодженість ціни блакитного палива для Києва. Погоджуємося із твердженням наукового співробітника програми "Росія та Євразія" у США Дж. Манкоффа, що енергетична криза, спровокована РФ, була насамперед необхідною їй як шантаж Європи та демонстрація ненадійності України як транзитера, що покликано було сприяти підтримці реалізації альтернативних проєктів постачання енергоносіїв до ЄС [26, с. 3–4]. Водночас РФ будь-що намагається не допустити збільшення постачання газу до України з Європи у реверсному режимі, про що свідчать постійні спроби знизити обсяги постачання газу до низки європейських країн [27].

Росія активно використовує торговельно-економічну залежність України як важель геополітичного тиску. При цьому варто зауважити, що Росія впродовж 2013–2018 рр., за даними Нацбанку, втратила для України роль головного торговельного партнера, оскільки її частка у зовнішній торгівлі України становить наразі близько 10 % від загального обсягу з товарообігом у 9 млрд дол, тоді як до 2013 р. обсяг торгівлі між Україною та РФ становив понад 40 млрд дол.

Однак, попри певне зменшення енергозалежності від Росії, а також загальне зменшення частки Росії в українському товарообігу, Україна все ще відчуває залежність від продукції машинобудування, хімічної промисловості (частка імпорту Україною азотних та калійних добрив із Росії становить у середньому понад 30 %), постачання вугілля (близько 60 % вугільної продукції до України надходить із РФ), комплектуючих і обладнання у військовій, авіаційній та космічній галузях, а також різного типу обладнання у цивільній сфері. При всьому, згідно із проведеним аналізом, Україна досі імпортує з РФ біля 40 % російського газу, а обсяг його

закупівлі на 2017 р., згідно з низкою джерел, порівняно з попереднім роком навіть зріс на 27 %, тобто з 11 млрд м³ до 14 млрд м³ [28].

Хоча частка російської сирової нафти в імпорті Україною енергоресурсів і становить наразі не більше 2,6 %, однак питома вага імпортованих нею російських нафтопродуктів усе ще становить понад 35 %, що визначає збереження досить значної енергозалежності України від РФ. Також установлено, що американсько-японська компанія "Westinghouse" забезпечує ядерним паливом поки близько половини потреб українських АЕС (6 із 15 реакторів), решта ж його надходить від російської компанії "ТВЕЛ" (усе ще контролює 55 % українського ринку ядерного палива) за явно завищеними цінами, оскільки американське ядерне паливо на 60 % дешевше порівняно з російським. Більше того, за низкою статей обсяг торгівлі між Україною та Росією упродовж 2017–2018 рр. збільшився на 25 %, також зріс розмір російських інвестицій у низку галузей української економіки, що має служити для прийняття Україною відповідних стратегічних рішень з метою подальшої диверсифікації торговельно-економічних відносин та зменшення геополітичної залежності від Росії [29].

Такий стан ситуації викликаний, зокрема, наслідками існування колись єдиного народногосподарського комплексу СРСР, що досі дається взнаки й ускладнює розрив економічних зв'язків України з державою-агресором. Тому надважливим і першочерговим завданням для України є започаткування стратегії формування й розвитку мережі західних LNG-терміналів для можливості постачання скрапленого газу із США та інших третіх країн, що тим самим ще більше зменшить частку російського газу в загальному обсязі імпорту енергоресурсів і цілком позбавить РФ можливості використовувати останні як важелі геополітичного тиску на Україну. Не менш важливим завданням є розробка програми імпортозаміщення російських комплектуючих в оборонній, авіаційній та космічній галузях із перспективою створення технологічно замкнених циклів виробництва продукції в названих галузях.

Одразу після розпаду СРСР Крим, який Росія споконвічно вважає своїм, став, по суті, символом висунування нею територіальних претензій до України. Також із розпадом Радянського Союзу постала дилема подальшого базування Чорноморського флоту (ЧФ) у Криму на тлі поступового зближення України із Заходом. Договірний пакет між Україною та Російською Федерацією про розділ ЧФ закріпив домовленість про військово-морську базу Росії за кордоном, виведення ЧФ із об'єднаних збройних сил СНД і визначення приналежності РФ 87 % корабельного складу ЧФ. У 2010 р. договір оренди ЧФ було пролонговано до 2042 р. в обмін на зниження ціни російського газу [30, с. 342]. Отже, російський ЧФ від самого початку його дислокації у Криму перетворився на інструмент тиску на Україну. Ще одним важливим геополітичним досягненням для Москви, як зазначає О. Карп'як, стало фактичне згорання поглибленої співпраці України з НАТО за президентства В. Януковича [31]. Загалом захоплення Кримського півострова Росією у 2014 р. після фіктивного референдуму, як вважає З. Ден, стало безпрецедентним явищем силового перегляду кордонів у Європейському регіоні з часів Другої світової війни, а також тим вододілом, який визначатиме відносини між Україною та РФ у майбутньому [32].

Частково під впливом політики РФ щодо формування образу України як failed state постав порядком денний дискурс західних експертів, які досить часто сходяться на думці щодо збереження Україною нейтралітету, або так

званої "фінляндизації", як найоптимальнішого варіанта врегулювання конфлікту на Донбасі. При цьому пропонується розширити економічну співпрацю Росії з ЄС аж до підписання угоди про асоціацію, аналогічну тій, що була укладена з Україною. Такий варіант, зокрема, активно пропонує прибічник реалізму Г. Кіссінджер, який відомий своєю теорією "стратегії балансування" [2]. Остання полягає в підтримці співпраці США з Москвою на тих напрямках, де їхні спільні інтереси перетинаються, при збереженні жорсткої позиції Вашингтона, де російсько-американські інтереси конфліктують. Приблизно такої ж думки дотримувався З. Бжезінський, наголошуючи на важливості збереження та розвитку економічних зв'язків України як із Росією, так і з ЄС. Загалом, на думку прихильників ідеї "фінляндизації", саме дотримання нейтралітету дозволить Україні повільно рухатися на Захід через здійснення внутрішніх трансформацій за умов дотримання імперативу прагматизму у відносинах із РФ [33].

З цього випливає, що Київ повинен забезпечити створення потужних демократичних інститутів, проведення необхідних реформ, активізацію боротьбу з корупцією, що у підсумку сприятиме побудові ефективної економіки. Зрештою, відторгнення Росією Криму в березні 2014 р. призвело до своєрідного зламу світового порядку, що оформився [34].

Окремі російські й навіть західні експерти, зокрема такі як професор Чиказького університету Дж. Міршаймер, пов'язують дії В. Путіна в Україні з його геополітичними страхами перед імовірністю вступу України до НАТО, розміщенням у Криму військово-морської бази Альянсу та витісненням Росії із Чорноморського простору, що розцінювалося РФ не інакше, як втрата своїх геополітичних позицій у так званому історичному регіоні [35]. Як твердить із цього приводу ще один американський експерт, Д. Трейсман, головним стратегічним мотивом анексії Криму стала геополітична фобія Москви з приводу майбутнього своєї військово-морської бази в Криму, питання подальшого перебування якої так чи інакше мало б постати на порядку денному в разі набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до НАТО [36, с. 50–51].

Однак можемо не погодитися з думкою вищезазначеного науковця, оскільки вступ України до НАТО не стояв на порядку денному, що не може виступати аргументом російського агресивного втручання. Тому російські дії щодо України мають передусім тактичний характер у рамках її пострадянської геостратегічної перманенції. При цьому однією з причин окупації Криму можна вважати реакцію Росії на нібито дії США та проамериканських сил в Україні, спрямовані на повалення про-російського президента В. Януковича, що фактично означало атаку на саму Росію.

Не погоджуємося також із твердженням Дж. Фрідмана, який доводить, що встановлення російського контролю над Україною наряду з недопущенням її вступу до НАТО необхідне було задля зміцнення російської безпеки за рахунок просування на захід та збільшення тим самим стратегічної оборонної глибини [37]. По-перше, як вже йшлося, явних ознак вступу України до НАТО навіть на тлі наростання російської агресії поки немає, по-друге, європейські країни-члени Альянсу в останні роки надто мінімізували свої військові можливості, щоб мати якісь навіть теоретичні наміри вчинення агресії проти Росії як ядерної держави та основного донора енергоресурсів на європейських ринках.

Виходячи з позицій означених експертів, маємо думку, що ключовою причиною експансії щодо України стала

реалізація відновлення Росією статусу наддержави (євразійської імперії), яка уможливилася за відвертої геополітичної слабкості України після революційних подій 2014 р., а також після того, як усі шанси залучити Україну до нової Російської імперії економічним шляхом, передусім через включення її до ЄАЕС, були вичерпані.

Ще одним геополітичним мотивом анексії Криму став класичний імператив Москви про захист етнічних росіян та російськомовного населення на території інших держав у рамках концепції "русского мира". У випадку з Кримом задля виправдання своїх дій РФ тиражувала тезу про зростання небезпеки для росіян (які становлять у Криму біля 60 % населення) у зв'язку з приходом до влади в Україні внаслідок "державного перевороту" радикально налаштованих націоналістичних сил. У такому разі РФ позиціонувала себе як гарант для росіян, що проживають на півострові [38].

Також вважаємо, що, по-перше, з тактичного погляду російська агресія проти України лежить, зокрема, у внутрішньополітичній площині Росії, оскільки її правлячі кола намагаються демонструвати населенню повернення геополітичної величі своєї держави через збирання територій колишнього СРСР та не допустити поширення ліберально-демократичних настроїв серед російського населення. До того ж, як уже йшлося, підтримка нестабільності в Україні має служити для російського суспільства наочним прикладом наслідків "кольорових" революцій. По-друге, з геостратегічного погляду захоплення Криму було логічним продовженням посилення російської геополітичної присутності в Чорноморському регіоні, адже саме після встановлення контролю над Абхазією та Кримом її вплив на Чорне море кардинально посилюється. Тим самим для Росії було знято питання оренди військової бази в Україні, а всі двосторонні домовленості щодо перебування російського ЧФ у Криму були денонсовані Москвою в односторонньому порядку. Також з окупацією Криму було витіснено український ЧФ. Водночас анексія Криму насамперед є необхідною РФ для повноцінного відновлення статусу військово-морської бази часів СРСР, ураховуючи, що Москва планує створити там військове угруповання чисельністю у 100–120 тис. осіб.

Таким чином, Крим для Росії є важливим сакральним явищем та геостратегічним активом ще й у тому сенсі, що за умов нарощування її військової присутності на півострові, відкриття нових військових баз у Білорусі, збереження російського військового контингенту у Придністров'ї та Л/ДНР, а також за умов повзучого геополітичного витіснення України з Азовського моря через постійне блокування суден, що йдуть до українських портів через Керченську протоку, вона автоматично опиняється у своєрідному геополітичному "зашморгу", позбавляючись при цьому виходу до моря. Саме тому Росія будь-що намагається трансформувати Крим у "непотоплюваний авіаносець" шляхом модернізації та розвитку військової інфраструктури на півострові, зокрема систем ППО, РЛС, ВМС та ВПС [39].

У разі подальшого нарощування присутності Росії у акваторії Азовського моря та військово-економічного контролю судноплавства Україна постає перед реальною загрозою втрати своїх територіальних вод, а фактичне перетворення Азова на внутрішнє російське озеро неминує призведе до занепаду українських портів – Маріуполя та Бердянська, торгівля яких і без того обмежується зведенням керченським мостовим переходом, що, окрім з'єднання Криму з Росією, виконує ще й функцію блокування вказаних портів. Єдиним ме-

ханізмом протистояння такому сценарію, по-перше, є нарощування військової присутності України в Азовському морі завдяки зміцненню української флотилії, зокрема через надання Україні Сполученими Штатами двох човнів берегової охорони, по-друге, побудова потужної військово-морської бази, розгортання якої вже розпочалося в Бердянську, по-третє, регулярне проведення спільних із НАТО військових навчань і зміцнення берегової оборони України на тлі залучення світової громадськості до проблеми анексії Росією Азовського моря. Усе це, у підсумку, має посилити стримування Росії на азовському напрямку.

З іншого боку, перетворення Криму на потужну військово-морську базу стане підставою до зниження безпеки країн усього Чорноморського регіону. Крим може служити для РФ своєрідним геополітичним плацдармом у ймовірному (хоча й теоретичному) протистоянні з НАТО, а також задля забезпечення подальшої морської експансії через посилення впливу на Румунію, Україну й Туреччину, що тим самим зруйнує баланс сил у Чорноморському регіоні. Ураховуючи розміщення в Криму ракетних комплексів із радіусом дії до 2,6 тис. км, Росія проектує загрозу вже для половини європейського континенту, зокрема через можливе розміщення на території півострова ядерної зброї, про що свідчать постійні меседжі зарубіжної преси. У відповідь НАТО має намір нарощувати присутність у Чорноморському регіоні шляхом посилення патрулювання повітряного та морського простору [40].

Отже, Крим став однією із ключових точок Великої євразійської дуги геополітичної нестабільності, покликаної тримати периметр оборонної сфери російської геостратегічної відповідальності (так званого Гартленда) [41, с. 43]. Дана євразійська дуга бере початок не від Балкан, а від Фінляндії, і проходить через Південно-Східну Європу, південний схід України (Крим, український Донбас), Південний Кавказ (Вірменія, Азербайджан), Близький Схід (Кіпр, Курдистан, Сирія, Ізраїль, Палестина, Іран, Ірак, Ємен) і прямує аж до Південно-Східної Африки.

Утім, найбільш вірною, на наш погляд, є позиція Дж. Манкоффа, який указує на хибність російської стратегії щодо України та стверджує, що, прагнучи закрити їй шлях до європейських та євроатлантичних структур через анексію Криму та дестабілізацію в ній внутрішньої ситуації, РФ своїми діями лише сприяє зміцненню націоналістичних почуттів і зв'язків України та інших пострадянських держав із Заходом, що тим самим лише відштовхує їх від Москви. Тим самим, за його словами, Росія, отримавши Крим, втратила у довгостроковій перспективі всю Україну [42].

Тим часом надважливим завданням для Української держави є розробка стратегії та сценаріїв повернення відновлення суверенітету над тимчасово окупованими територіями. Єдиним поки що і найбільш оптимальним залишається сценарій посилення дипломатичної боротьби України на міжнародній арені з тим, щоб тематика Донбасу та Криму не залишала міжнародного порядку денного та глобального інформаційного простору. Другим не менш важливим питанням є боротьба українського дипломатичного корпусу за подальше міжнародне невизнання Криму частиною Росії, як це було свого часу у випадку з анексованими Радянським Союзом країнами Балтії аж до відновлення ними своєї незалежності у 1991 р. Саме це дасть можливість не лише зберегти, а й посилити санкції колективного Заходу та країн інших регіонів проти РФ у знак порушення національного суверенітету України.

Забезпечення Росією надання особливого статусу самопроголошеним Л/ДНР у сукупності, помноженого на просування державного статусу російської мови й домагання від України забезпечення нейтралітету, передбачає поступовий підрив унітарності Української держави, мінімізацію адміністративного впливу центру та остаточний демонтаж її ідентичності. Завдяки такому геополітичному алгоритму дій Російська Федерація намагається забезпечити знищення системи партнерства України з європейськими та євроатлантичними структурами. Однак, як стверджує фінський політолог А. Рач, у стратегічному сенсі Л/ДНР, за задумом Москви, мають стати зручним важелем тиску на Київ у разі подальшої актуалізації європейського та євроатлантичного зовнішньополітичного вектора з метою подальшої інтеграції до ЄС і НАТО [43, с. 60–61].

Відомий американський історик Т. Снайдер вважає агресивну поведінку Росії викликом для світового порядку та європейської системи безпеки і вбачає в її намірах намагання зруйнувати українську державність [44]. Вихід до Придністров'я разом із підпорядкованим Кримом дав би можливість РФ хоча б частково вивести Туреччину з американської сфери впливу та створити передумови для забезпечення розв'язання питання альтернативних джерел і маршрутів постачання енергоносіїв до Європи завдяки тотальному зміцненню позицій у Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Власне контрольована "Новоросія", у задумах Москви, як стверджує Р. Аллісон, мала б сприяти геополітичному закріпленню Росії в Чорноморському регіоні та бути буферною зоною між нею та рештою території України, а також євроатлантичними структурами, що тим самим зміцнило б південно-західний геополітичний фланг РФ і унеможливило просування інфраструктури НАТО до російських кордонів [45, с. 1272].

На наше переконання, у ході битви за Україну Росія виявляє гостру зацікавленість до українського ВПК, і саме цим пояснюється її прагнення встановити контроль над південно-східними областями, де переважно зосереджені високотехнологічні військові підприємства, які частково інтегровані в російську економіку. Також відомо, що потужні російські бізнес-структури та великі енергетичні корпорації РФ, на кшталт "Газпрому", інтереси яких тісно переплітаються із геостратегією Російської держави, прагнуть оволодіти потужними стратегічними українськими підприємствами у сфері енергетики, військовій сфері, галузі машинобудування тощо. Водночас для Росії необхідний передусім політичний контроль над Україною задля забезпечення безперервного транзиту газу до Європи.

Також, за словами американського політолога О. Мотіля, В. Путін кинув виклик територіальній цілісності України, яка, відповідно до його переконань, була штучно створена із частин території держав Східної Європи та Росії внаслідок Другої світової війни. Російська ревізійніська політика чітко простежується в тому, що напередодні подій 2014 р. заступник Голови Уряду РФ Д. Rogozin відкрито заявив, що Росія може підтримати розкол України в разі, якщо вона підпише доленосну угоду про зближення із ЄС [46].

У російських академічних колах підтримується дискурс про неминучий поділ України на Західну (католицьку) і Східну (православну). Урешті, саме звідси випливає намагання політичних та експертних кіл РФ протиставити дві політичні культури в Україні – західну і євразійську, оскільки чимала кількість російських представників соціогуманітаристики, керуючись ідеями С. Гантінгтона про

цивілізаційне зіткнення, верифікують факт проходження рубежу між двома цивілізаційними платформами саме територією України [46]. Свого часу один із провідних радників В. Путіна, С. Глазьев, заявив, що на випадок виходу України з-під російського впливу й у разі її вступу до НАТО російськомовна меншина в Україні може зруйнувати її цілісність. Також він додав, що Росія матиме законне право у наданні допомоги російській нацменшині та російськомовному населенню [47].

Наразі склалася патова геополітична ситуація щодо врегулювання конфлікту на південному сході України, оскільки жодна із запропонованих моделей не є посправжньому дорожньою картою встановлення миру в державі та відновлення її територіальної цілісності. Усі три формати – мінський, женецький чи норманський, що проходили/проходять як на рівні перших осіб, так і на рівні очільників зовнішньополітичних відомств, фактично залишають за дужками питання деокупації Криму. Також у жодному з цих переговорних форматів не пропонується конкретних механізмів урегулювання конфлікту та відновлення Україною суверенітету над окупованими територіями. За таких обставин Росія намагається дедалі загнати Україну в глухий кут, перетворюючи кризу на Донбасі на своєрідну платформу геополітичних торгів, у рамках яких похідним питанням залишатиметься статус Кримського півострова.

Значним викликом для України поки залишається й те, що її керівництву досі не вдається повною мірою залучити США до розв'язання кризи на Донбасі. Власне повноформатна участь США та Великобританії надала б нового імпульсу переговорному процесу з урегулювання конфлікту. Найоптимальнішою моделлю, на наш погляд, є формат 5+1 (США – Великобританія – Німеччина – Франція – Україна + Російська Федерація). Адже саме участь США як найпотужнішого геополітичного гравця, а також Великобританії з її чіткою позицією щодо Росії як одного з ключових дестабілізаторів світового порядку, дозволить збалансувати геоекономічні амбіції Парижа та Берліна, які дедалі прагнуть покращити стосунки з Москвою, у тому числі за рахунок українських національних інтересів аж до скасування антиросійських санкцій. Про це чітко свідчать активна підтримка Німеччиною будівництва Росією газопроводу "Північний потік-2" і заява французького керівництва щодо відновлення членства Москви у форматі клубу G-7.

При всьому вважаємо, що доволі складно говорити про остаточний сценарій майбутнього врегулювання гібридного конфлікту на Донбасі, який може бути: вкрай песимістичним – створення "замороженого" конфлікту або збереження "жовтучої" війни на кількадесят років; помірно песимістичним – повернення самопроголошених Л/ДНР під контроль України на умовах Росії, які дозволять зберігати контроль Москви над цими територіями; оптимістичним – повернення Л/ДНР Україні відповідно до її інтересів і умов, а також на основі виконання Мінських домовленостей усіма сторонами.

Норманська зустріч, що відбулася у грудні 2019 р., не принесла жодних помітних проривів, окрім домовленостей про продовження розведення військ на окремих ділянках і масштабного обміну полоненими між Україною та контрольованими Росією анклавами – Л/ДНР. Росія, як і раніше, наполягає на проведенні Україною місцевих виборів на окупованих територіях Донбасу до того, як будуть виведені російські війська, роззброєні незаконні військові формування і передано контроль над ділянкою українсько-російською кордону на Донбасі.

Однак поки лишаються невідомими механізми повернення окупованих районів Донбасу під контроль України. Найприйнятнішим варіантом для Києва є введення на Донбас миротворчої місії ООН на всю територію конфлікту (без так званих російських миротворчих сил чи сил ОДКБ), а не лише на межу бойового зіткнення для охорони місії ОБСЄ, як цього вимагає Росія. Не важко спрогнозувати, що РФ і надалі буде противитися введенню миротворчого контингенту без її участі, оскільки це дорівнюватиме офіційному визнанню агресії Москвою проти України.

Успішна європеїзація і процвітання України поставили б під сумнів ефективність антидемократичних режимів більшості пострадянських країн, у тому числі й Росії. Адже власне триумф стратегії успішних трансформацій в Україні став би для російського суспільства наочним прикладом позитивних наслідків демократичного повстання для великої православної держави. З огляду на це обмежене воєнне втручання Росії в Україну планувалося насамперед з метою унеможливлення проведення Києвом відповідних реформ задля прогресивних внутрішньополітичних та економічних трансформацій [48]. Наданням Радою Федерацій РФ 1 березня 2014 р. російському президенту права спрямовувати збройні сили на територію України для підтримки безпеки російських громадян фактично відкрило шлях прямій збройній агресії РФ [48]. Варто нагадати, що подібне рішення було прийнято Радою Федерацій 7 липня 2007 р., тобто за рік до вторгнення Росії у Грузію. Отже, Росія офіційно двічі заявила про використання своїх військ за межами її території.

Висновки. Таким чином, євразійські інтеграційні проекти РФ, передусім ЄЄП та ЄАЕС, були спрямовані на залучення України й утримання її у сфері російського гео економічного впливу. Утім, активізація євроатлантичного вибору Києва у 2004 р. унеможливила повноцінну інтеграційну участь України в ЄЄП. Ураховуючи те, що ЄЄП був одним з інструментів відродження євразійської імперії, зокрема за рахунок руйнування національної економіки України, її участь обмежилася лише зоною вільної торгівлі за участі Росії, Білорусі та Казахстану в рамках даного об'єднання. Наступним кроком щодо повернення України в лоно євразійської імперії став ЄАЕС, ключове місце в якому відводилося саме Україні. Дане об'єднання було створене з розрахунку на потенційну участь у ньому України, однак революційні події 2014 р. (відомі як "Революція Гідності"), одним із наслідків яких стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зруйнувало російську стратегію щодо втягнення Києва в цей суто політичний проект Москви. На цьому тлі перед Україною постає стратегічне завдання прискорення зниження економічної й енергетичної залежності від Росії та диверсифікації торговельно-економічних зв'язків за рахунок країн ЄС та країн інших регіонів, а також альтернативного забезпечення постачання енергоресурсів.

Перетворення Криму на потужну військово-морську базу значно знижує рівень безпеки не лише України, а й країн усього Чорноморського регіону, і розширює тим самим російську присутність у ньому, фактично сумірно з тією, що мав СРСР. За рахунок України РФ намагається створити "сіру зону" нестабільності та своєрідний геополітичний буфер на південно-західному фланзі з НАТО. Для України надзвичайно гостро стоїть питання деокупації захоплених Росією територій і повернення їх під власний суверенітет. Однак наразі набір механізмів протистояння російській агресії в Україні не такий уже

й великий, за виключенням активізації боротьби на дипломатичному та міжнародно-правовому фронті, а також мобілізації світової спільноти щодо невизнання окупованого Криму частиною Росії й забезпечення підтримки санкційної політики Заходу проти РФ.

За умов неможливості залучення України до євразійських інтеграційних структур і краху проросійського режиму РФ вдалася до гібридної агресії. Одним із ключових стратегічних завдань Росії було створення псевдодержави "Новоросія" за рахунок південно-східних областей України, яка б відкинула решту території України від моря, а в перспективі б увійшла або до складу РФ, або до структури ЄАЕС разом зі стратегічними й важливими для РФ підприємствами. Унаслідок створення самопроголошених республік – ЛДНР та анексії Криму в 2014 р. РФ запустила механізм стримування процесу зближення України з ЄС і НАТО та інтеграції до цих структур. Однак агресивні дії Росії лише прискорюють пошук Україною нових механізмів подальшого просування до НАТО та ЄС, а також відкривають перспективи появи транзитивного імперативу підтримки її нацбезпеки поза євроатлантичними структурами на кшталт ОДЕР-ГУАМ.

Список використаних джерел:

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский; пер. с англ. О. Ю. Уральской. – М.: Междунар. отношения, 1998.
2. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер; пер. с англ. В. Львова; послесл. Г. Арбатова. – М.: Ладомир, 1997.
3. McFaul M. A. Precarious Peace Michael McFaul Domestic Politics in the Making of Russian Foreign Policy / M. McFaul // International Security. – 1998. – Vol. 22 (№ 3). – P. 5-35.
4. Molchanov M. Eurasian Regionalisms and Russian Foreign Policy / M. Molchanov. – Farnham Burlington: Ashgate, 2015.
5. Libman A. Ukrainian Crisis, Economic Crisis in Russia and the Eurasian Economic Union [Electronical resources] / A. Libman – Access mode : https://mpr.a.uni-muenchen.de/63861/1/MPPRA_paper_63861.pdf.
6. Hille K. Russia: Dangers of isolation. Cracks exposed in Vladimir Putin's dream of building a Eurasian economic powerhouse [Electronical resources] / K. Hille // Financial Times. 2015. – 8th January. – Access mode : <https://www.ft.com/content/657967da-9725-11e4-845a-00144feabdc0>.
7. Cohen A. Russia's Eurasian Union Could Endanger the Neighborhood and U.S. Interests [Electronical resources] / A. Cohen. – Access mode : <http://www.heritage.org/research/reports/2013/06/russias-eurasian-union-could-endanger-the-neighborhood-and-us-interests>.
8. Pap A. СНГ разваливается на глазах / А. Пап // Независимая газета. – 2009, 8 октября.
9. Vitkine B. Vladimir Putin's Eurasian Economic Union gets ready to take on the world. The Guardian. 2014. 28th October [Electronical resources] / B. Vitkine. – Access mode : <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/28/eurasian-economic-union-russia-belarus-kazakhstan>.
10. MacFarquhar N. Russia and 2 Neighbors Form Economic Union That Has a Ukraine-Size Hole [Electronical resources] / N. MacFarquhar // The New York Times. – 2014. – 29th May. – Access mode : <http://www.nytimes.com/2014/05/30/world/europe/putin-signs-economic-alliance-with-presidents-of-kazakhstan-and-belarus.html>.
11. Barbashin A. The Eurasian Illusion. Foreign Affairs [Electronical resources] / A. Barbashin. – 2015. – 15th January. – Access mode : <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-01-15/eurasian-illusion>.
12. Piet R. Putin's Eurasian dreams [Electronical resources] / R. Piet. – Access mode : <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/putin-eurasian-dreams-2014630601421111.html>.
13. Roubini N. Russia's Eurasian vision contest [Electronical resources] / N. Roubini // The Guardian. – 2014. – 5th August. – Access mode : <http://www.theguardian.com/business/2014/aug/05/russias-eurasian-vision-project-syndicate-nouriel-roubini>.
14. Шерр Дж. Жесткая дипломатия и мягкое принуждение: российское влияние за рубежом / Дж. Шерр; пер. с англ. – К.: Заповіт, 2013.
15. Kalb M. Imperial Gamble. Putin, Ukraine and the New Cold War / M. Kalb. – Washington: Brookings Institution Press, 2015.
16. Bobo Lo. Vladimir Putin and The Evolution of Russian Foreign Policy / Lo Bobo. – Hoboken: John Wiley and Sons Ltd, 2008.
17. Kuzio T. Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism, and Crime / T. Kuzio. – Toronto: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017.
18. Wilson A. Ukraine Crisis / A. Wilson. – New Haven; London: Yale University Press, 2014.

19. Yesilot O. The Crimean Crisis in the Context of New Russian Geopolitics / O. Yesilot // Insight Turkey. – 2014. – Vol. 16 (№ 2). – P. 167-181.
20. Вітман К. М. Інтеграційні процеси на пострадянському просторі як продовження дезінтеграції СРСР / К. М. Вітман // Держава і право. – 2010. – № 48. – С. 601-606.
21. Кондратенко О. Ю. Євразійський економічний союз – новий геополітичний проект Російської Федерації / О. Ю. Кондратенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2016. – № 127 (Ч. 1). – С. 42-56.
22. Mancoff J. Russia seeks to close Ukraine's window to the west [Electronical resources] / J. Mancoff, J. Hilman // Financial Times. – 2017. – 6th September. – Access mode : <https://www.ft.com/content/f57f6b4c-92ed-11e7-bdfa-eda243196c2c>.
23. Мошес А. Россия и новая "промежуточная" Европа / А. Мошес // Pro et Contra. – 2010, июль – октябрь. – С. 128-144.
24. Шевцова Л. Кремль ищет более гибкую формулу удержания Украины на своей орбите [Электронный ресурс] / Л. Шевцова. – Режим доступа : <https://www.obozrevatel.com/politics/26984-liliya-shevtsova-kreml-ischet-bolee-gibkuyu-formulu-uderzhaniya-ukrainyi-v-svoej-orbite.htm>.
25. Солодкий С. Невгамовні месники [Електронний ресурс] / С. Солодкий // Дзеркало тижня. – 2013, 11 – 18 жовтня. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/international/nevgamovni-mesniki-rosiya-pochalakarati-druziv-ukrayini-_html.
26. Mankoff J. Eurasian Energy Security / J. Mankoff. – New York : Council on Foreign Relations, 2009.
27. Цыганков С. Е. Диверсификация экспортных маршрутов российского газа как фактор обеспечения энергетической безопасности Европы / С. Е. Цыганков // Международная жизнь. – 2009. – № 5. – С. 87-92.
28. Кому принадлежат наши природные богатства? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ohotniki.ru/hunting/societys/societys/article/2014/09/08/642259-komu-prinadlezhat-nashi-prirodnyie-bogatstva.html>.
29. Фішер Й. Незалежність України – основа безпеки в Європі [Електронний ресурс] / Й. Фішер. – Режим доступу : <http://www.dw.de/йошка-фішер-незалежність-україни-основа-безпеки-в-європі/a-17347870?maca=ukr-rss-ukmet-ukr-all-3816-xml>.
30. Стент А. Почему Америка и Россия не слышат друг друга? Взгляд Вашингтона на новейшую историю российско-американских отношений / А. Стент ; пер. с англ. Е. Лалаян. – М. : Манн, Иванов и Фебер, 2015.
31. Karpyak O. Ukraine's two different revolutions [Electronical resources] / O. Karpyak. – Access mode : <http://www.bbc.com/news/world-europe-25210230>.
32. Dan Z. The Ukraine Crisis and the "breakdown" of world order [Electronical resources] / Z. Dan. – Access mode : <http://english.cntv.cn/2015/02/10/ART11423564627206740.shtml>.
33. Save Ukraine to counter Russia, says Soros // Financial Times. – 2015. – 8th January [Electronical resources]. – Access mode : <https://www.ft.com/content/4ddfb410-9664-11e4-a40b-00144feabdc0>.
34. Три варианта действий Путина на востоке Украины // Der Spiegel [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://news.liga.net/foreign/politics/1370332-tri_varianta_deystviy_putina_na_vostoke_ukrainy_der_spiegel.htm.
35. Mearsheimer J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin [Electronical resources] / J. Mearsheimer // Foreign Affairs. – 2014. – Vol. 93 (№ 5). – September/October. – Access mode : <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.
36. Treisman D. Why Putin Took Crimea. The Gambler in the Kremlin / D. Treisman // Foreign Affairs. – 2016. – Vol. 95 (№ 3). – May/June. – P. 47-54.
37. Фридман Дж. "Горячие" точки. Геополитика, кризис и будущее мира [Электронный ресурс] / Дж. Фридман. – Режим доступа : www.lander.odessa.ua/.../Fridman_Goryachie_tochki_Geopolitika_krizis_i_budusche.
38. Кондратенко О. Ю. Перспективы зміни парадигми світового порядку у контексті російсько-української геополітичної кризи / О. Ю. Кондратенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 120 (Ч. 1). – С. 47-58.
39. Окситюк А. Аннексия Крыма: геополитическая потеря Украины [Электронный ресурс] / А. Окситюк. – Режим доступа : <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/06/4/7027774>.
40. НАТО через дії Росії збирається збільшувати присутність у Чорноморському регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/1375071-nato-cherez-diji-rosiji-rozglyadae-mojlivist-zbilshennya-prisutnosti-u-chornomorskomu-regioni-stoltenberg.html>.
41. Нурышев Г. Н. Россия в современной Геополитике / Г. Н. Нурышев. – Вологда : Ин-т социально-экономического развития территорий РАН, 2012.
42. Манкофф Дж. Как Путин получил Крым и потерял Украину [Электронный ресурс] / Дж. Манкофф. – Режим доступа : <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Poslednee-territorialnoe-priobretenie-RossiiKak-Putin-poluchil-Krym-i-poteryal-Ukrainu-16611>.
43. Lorraine-Wilson J. Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the Post-Soviet Era / J. Lorraine-Wilson. – New York : M.E. Sharpe, 2004.
44. Габриэлян Е. Тимоти Снайдер: "Цель Путина – разрушить украинскую государственность" [Электронный ресурс] / Е. Габриэлян. – Режим доступа : <http://ru.rfi.fr/ukraine/20140331-timoti-snaider-tsel-putina-razrushit-ukrainskuyu-gosudarstvennost>.
45. Allison R. Russian "deniable" intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules / R. Allison // International Affairs. – 2014. – Vol. 90 (№ 6). – P. 1255-1297.
46. Motyl A. Russia's Revisionist Claims on Ukraine and Moldova [Electronical resources] / A. Motyl. – Access mode : <http://www.worldaffairsjournal.org/blog/alexander-j-motyl/russia%E2%80%99s-revisionist-claims-ukraine-and-moldova>.
47. Глазьев С. Ю. Нужно ли нам становиться "глобальным энергетическим гарантом"? (К определению геоэкономической позиции России в контексте ее представительства в "Большой восьмерке") / С. Ю. Глазьев // Российский экономический журнал. – 2006. – № 1. – С. 29-36.
48. Умланд А. Роль и цели Кремля в "украинском" кризисе [Электронный ресурс] / А. Умланд. – Режим доступа : <http://www.geopolitika.lt/index.php?artc=7120>.

Надійшла до редколегії 02.12.19

O. Kondratenko, Dr. of Political Sciences (Dr.hab), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GEO-ECONOMIC DIMENSION RUSSIAN FEDERATION HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

The geo-economic nature of Russia's policy towards Ukraine, which led to the global crisis, is analysed. It is proved that the goal of Russian Eurasian integration projects, in particular, such as the Eurasian Economic Union (EAEU), is to expand its geo-economic influence in the post-Soviet space and, above all, in Ukraine. One of the main tasks of the Russian Federation is to curb Ukraine's rapprochement with the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO), including through its integration into Eurasian structures. However, Russian aggression against Ukraine has nullified any prospect of Ukraine's integration into Eurasian structures. It is established that due to the destabilization of Ukraine, the Russian Federation seeks to create a "gray zone" of instability and a kind of geopolitical and geo-economic buffer on the border with the EU and NATO.

Key slaves: Russian Federation, Ukraine, confrontation, hybrid war, geo-economic policy.

O. Kondratenko, д-р. полит. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ

Проанализирована геоэкономическая сущность российской политики в отношении Украины, которая привела к кризису мирового порядка в целом. Доказано, что целью российских евразийских интеграционных проектов, в частности таких как Евразийский экономический союз (ЕАЭС), является расширение своего геоэкономического влияния на постсоветском пространстве и, прежде всего, в Украине. Одной из главных задач Российской Федерации является сдерживание сближения Украины с Европейским Союзом (ЕС) и Организацией Североатлантического договора (НАТО), в том числе из-за ее интеграции в евразийские структуры. Однако российская агрессия против Украины свела на нет любые перспективы интеграции Украины в евразийские структуры. Установлено, что благодаря дестабилизации Украины Российская Федерация стремится создать "серую зону" нестабильности и своеобразный геополитический и геоэкономический буфер на границе с ЕС и НАТО.

Ключевые слова: Российская Федерация, Украина, противостояние, гибридная война, геоэкономическая политика.